

Marļena Krasovska

“Pāri pār tiltu”: par Starptautisko bērnu literatūras un bibliotēku darbinieku konferenci 2009.gada 15.maijā Rīgā

Gadskārtējā bērnu literatūrai un bērnu bibliotēku darbam veltītā pavasara konference norisēja kultūras programmas “Holandes dienas Latvijas bērniem” ietvaros un bija veltīta Starptautiskās bērnu un jaunatnes grāmatu padomes (*The International Board on Books for Young People, IBBY*) Latvijas nodaļas — Latvijas Bērnu un jaunatnes literatūras padomes (LBJLP) — un Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bērnu literatūras centra (BLC) 15 gadus ilgajai sadarbībai ar *IBBY* Nīderlandes nodaļu. Nepavisam ne nejauši par konferences norises vietu bija izvēlētas BLC telpas Rīgā, Tērbatas ielā 75, — 1998. gadā tās izveidotas un mūsdienīgi aprīkotas, pateicoties *IBBY* Nīderlandes nodaļas atbalstam, piesaistot prinča Bernharda fonda Amsterdamā finansējumu.

2009.gada konferences dalībniekus ar savu klātbūtni pagodināja viesi: *IBBY* Nīderlandes nodaļas prezidente **Triše Frolanda-Leba** (*Truusje Vrooland-Löb*) un nīderlandiešu rakstnieki **Hanss Hāgens** (*Hans Hagen*) un **Žaks Frīnss** (*Jacques Vriens*).

Kā allaž, gadskārtējo Latvijā izdotās bērnu un jauniešu literatūras kopainu varēja vērot BLC veidotajā izstādē “Es esmu pasaule: 2008.gadā Latvijā izdotās bērnu grāmatas”, kuru šogad papildināja nīderlandiešu bērnu grāmatu ilustrāciju izstāde “Holandes drukas gardumi”. Tajā bija eksponētas 84 ilustrācijas no 13 bērnu grāmatu ilustratoru darbu izlasēm, kas atklāja māksliniecisko stilu un tehniku daudzveidību nīderlandiešu bērnu grāmatu mākslā.

Viesi no Nīderlandes: IBBY Nīderlandes nodaļas prezidente T.Frolanda-Leba (no kreisās), rakstnieka Ž.Frīnss sieva Terēze Frīnss un rakstnieki Ž.Frīnss un H.Hāgens

BLC vadītāja S.Tretjakova stāsta par 15 gadu sadarbību ar IBBY Nīderlandes nodaļu

15 gadus sadarbībā ar *IBBY* Nīderlandes nodaļu

Konferenci atklājot, BLC vadītāja **Silvija Tretjakova** pastāstīja par BLC un *IBBY* Nīderlandes nodaļas sadarbības aizsākumu *IBBY* kongresā “Stāstu stāstīšana” (*Storytelling*) 1996.gadā Nīderlandē, kā arī par lielākajiem kopprojektiem. Viens no tiem bija 2000.gadā īstenotā lasīšanas veicināšanas programma pirmsskolas vecuma bērniem “Kaktiņā ar savu grāmatiņu” — *IBBY* Nīderlandes nodaļas sarūpētās bilžu grāmatu kastes apceļoja visu Latvijas reģionu bibliotēkas, rosinot bērnu fantāziju un interesi par grāmatu. Interesants projekts 2003.gadā bija “Dzejas plakāti”. Tie tapa pazīstamu Nīderlandes un Latvijas bērnu rakstnieku un grāmatu ilustratoru sadarbībā — latviešu autoru darbus ilustrēja Nīderlandes mākslinieki, bet nīderlandiešu — Latvijas ilustratori. 2001.gadā ar *IBBY* Nīderlandes nodaļas finansējumu kopēja lasīšanas veicināšanas projekta ietvaros tika izdota latviešu rakstnieku Andras Neiburgas, Māra Runguļa un Nīderlandes rakstnieku Ž.Frīnss, H.Hāgena un mākslinieka Aleksa de Volfa stāstu grāmatiņa bērniem “Pāri pār tiltu”. Krājumā apkopoti stāsti par notikumiem 7–12 gadus vecu bērnu dzīvē Latvijā un Nīderlandē, klāt pievienota īpaša metodika bērnu kritiskās domāšanas attīstīšanai lasīšanas nodarbībās. Stāstu krājums ir spilgts piemērs, kā literatūra var kļūt par tiltu, kas veicina divu atšķirīgu valstu un tautu kultūru un tradīciju sastapšanos.

Papildus veiksmīgi īstenotiem kopprojektiem Nīderlandes kolēģiem izsakāma pateicība arī par dalīšanos bagātīgajā profesionālajā pieredzē un jaunām idejām bibliotēku darbā ar bērniem. S.Tretjakova atminējās, cik pārdomas rosinoši un iedvesmojoši vēl nesen PSRS totalitārās iekārtas “tradīcijās” dzīvojušajiem Latvijas bibliotekāriem bijis redzēt Nīderlandes rakstnieka H.Hāgena dzīvespriecīgo, brīvo un atraisīto komunikāciju ar bērniem. Ne tikai labi komplektēts krājums — bibliotekāra izturēšanās stils, attieksme pret bērnu neti ir izšķirošais, lai mazais lasītājs aizrautīgi dotos nezināmajā grāmatu pasaulē.

Un — izrādās, arī slavenās “Bērnu žūrijas” pamatideja, tagad gan, tiesa, krietni radoši attīstīta, nākusi no Nīderlandes!

Originālliteratūra bērniem 2008.gadā

LBJLP prezidentes, Latvijas Universitātes (LU) Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātes Skolotāju izglītības nodaļas profesore **Ilzes Stikāne** uzdevums izvētīt 2008.gadā Latvijā izdotās bērnu un jauniešu originālliteratūras ražu nebija no vieglajiem — kopumā iznākušas 74¹ grāmatas, no tām: jaunas — 53 (dzeja — 12, literārās pasakas un fantāzijas literatūra — 24, reālo dzīvi tēlojoša proza — 15, fabulas — 2), atkārtoti izdevumi — 9, folklorā un dzejoļu izlases — 11, bērnu jaunrade — 1. Literatūras sakuplošanu lielā mērā veicinājuši originālliteratūras manuskriptu konkursi. 2008.gadā jau otro konkursu "Baltā Vilka grāmatas: latviešu originālliteratūra bērniem" organizēja LBJLP, aicinot rakstīt prozu pusaudžiem un jauniešiem, otro gadu noritēja arī apgāda "Zvaigzne ABC" konkurss "Zvaigznes grāmata. Latviešu originālliteratūra bērniem un jauniešiem". Autoru atsaucei Latvijas mērogos bijusi apbrīnojami liela, piemēram, apgāda "Zvaigzne ABC" konkursam 2007.gadā tika iesniegti vairāk nekā 130, bet 2008.gadā — vairāk nekā 90 darbi.

Pateicoties konkursiem, 2008.gadā krasi palielinājies pusaudžiem adresētu izdevumu skaits — līdz šim tas bijis tukšāks latviešu literatūras apcirknis. Reālo dzīvi tēlojošajā pusaudžu prozā gan iezīmējas visai tumšas krāsas, drūmu problēmu loks: šķirtas ģimenes, alkoholisms, pašnāvības, internātskolas dzīves atspoguļojums. Raksturīgi tēlot ārējās, sociālās negācijas, kas atspoguļojas pusaudžu izjūtās. Pavisam maz ir darbu, kuros pusaudzis tēlots gaišs, harmonisks un spēj rast izeju no grūtām dzīves situācijām. Gluži neviļus rodas asociācija "pusaudzis = problēmas". Tieši tādēļ šajā "bēdu lejā" valdzina darbi, kuros pausts pozitīvisms, piemēram, gaišais, iekšēji stiprais galvenās varones tēls Annas Skaidrītes Gailītes darbā "Patricijas dienasgrāmata". Ar labestību un sirsnību piesaista arī levas Samauskas "Eņģelītis". Tajā akcentētas vērtības: mīlestība, mājas, ģimenes vienotība, ticība Dievam, sirdsdegsme, drosme. Darbs rosina lasītājā pārliecību, ka jebkuras grūtības ir iespējams pārvarēt.

I.Stikāne analizēja atsevišķus darbus, gan raksturojot pozitīvās iezīmes, gan arī norādot uz kļūdām. Kā veiksmīga debija tika izcelta Mairas Dobeles prozas grāmata "Nepareizas dzīves skola", kurā spilgti atklāta pusaudzes ikdiena, pretrunīgums, vēlme būt pieaugušai reizē ar apburošu bērnišķīgumu, emociju pārbagātība, kas pārliecinoši motivēta. Domāt un līdzī just rosināti ir pārliecinoši patiesie vecmāmiņas stāsti Ilzes Indrānes grāmatā "Baltā stunda". Intrīgējošs ir Māra Runguļa darba "Sniega cilvēki" sižets: rakstnieks turpina savu iemīļoto tematu, kas saistās ar bailu valdzinājumu un ļauj noticēt, ka noslēpumainais ir tepat mums apkārt. Trūkums — darbam nav sižeta kāpinājuma, trūkst kulminācijas momenta. Savukārt Sandras Vensko garstāstu "Mare vairs nerunās" uztvert traucē sadrumstatots, fragmentārais vēstījuma veids. Maijas Laukmanes stāstā "Lai dzīvo vasaras sodība!" pietrūkst spraiguma, bet jau pieminētajā A.S.Gailītes "Patricijas dienasgrāmatā" autorei vietām nav izdevies ieturēt pusaudzei raksturīgu izteiksmes stilu — garie un samākslotie teikumi neļauj noticēt, ka dienasgrāmatu tiešām rakstījusi

meitene. Māra Mičerevskā stāsts "Septiņas dienas Miltiņu Karaļvalstī" liek vilties, jo tā nosaukums sola piedziņojumus, bet notikumu risinājums satura gaitā izplēn. "Bērnu grāmatai ir jāaizrauj!" uzsvēra I.Stikāne. Neveiksmīga bijusi iecere šīs grāmatas tekstam pievienot vārdu skaidrojumu — kaut arī autors atklāti atzīstas, ka šajā procesā nav meklējis skaidrojošo vārdnīcu palīdzību, nav attaisnojama maldīgas informācijas publicēšana. Tomēr darbs uzteicams par interesanto kompozicionālo risinājumu.

2008.gada pusaudžiem adresēto izdevumu vidū diemžēl bijis arī daudz vairāk vāju darbu nekā citos gados, arī tādi, par kuriem I.Stikānei bija nesaudzīgi skarbs vērtējums: vai šāds darbs vispār ir izdodams?

Literārā pasaka ir Latvijā ļoti iecienīts prozas žanrs. 2008.gadā tajā veiksmīgi debitējis Māris Bērziņš ar asprātīgo, humora pilno darbu "Resnais svešinieks jeb 5.A klases skolnieka Kristera, viņa draugu un nepārspējamā Cūkmena pārdzīvojumi un piedzīvojumi". Aktuālā vides aizsardzības problemātika risināta, reālās pasaules tēlojumā ievijot fantastikas līniju — Latvijā labi pazīstamā akciju sabiedrības "Latvijas valsts meži" kampaņas "Nemēslo mežā!" reklāmas tēla Cūkmena pasauli. Savukārt Laura Gundara darba "Ķipars pipars" neveiksme ir pārmerīgi gari, sapīņķerēti teikumi, kas "varbūt noder interpunkcijas mācīšanai latviešu valodas stundās, taču ne lasīšanai" un iežūžojošās vārdu maģijas efekts galu galā lasītāju spiež nonākt pie atziņas: "Ja darbs ir paredzēts lasīšanai pirms gulētiešanas, tad savu mērķi tas ir sasniedzis."

2008.gadā lasītājs tiek lutināts ar vērtīgiem dzejas izdevumiem: sirsnīgo Māras Cielēnas "Trakulīte sandalīte", Māra Runguļa "Tuk, tuk, mizgrauzi!", kas apbur ar vizuālo tēlainību, Dagnijas Dreikas "Ragrillis, tas ragu rillis", Maijas Laukmanes "Balts, zaļš un dzeltens" un "Garlaicībai garš deguns", kā arī četriem Ineses Zanderes dzejoļu krājumiem: "Brīnumbēbiša gads", "Dzejoļi mātai un brālim", "Vārdurati" un dzejoļu kalendāru 2009.gadam "Princešu piedzīvojumi". Apbrīnojama ir I.Zanderes spēja "bērnišķīgi rotaļīgi, priecīgi, dažādos ritmos dejojot" un visādi citādi runāt par nopietnām lietām. Tie ir dzejoļi ne tikvien bērniem, bet arī pieaugušajiem — I.Zanderes dzejā pirmajā mirklī tveramo plānu, ko saprot mazais lasītājs, papildina metaforiskais.

2008.gadā iznācis arī pēdējā laikā labākais patriotiskās dzejas krājums "Manai Latvijai" ar bērnu ilustrācijām.

I.Stikāne atzina, ka kopumā latviešu rakstnieku radītā bērnu grāmatu pasaule 2008.gadā bagātīgi sakupojusi, kļuvusi spilgtāka un daudzveidīgāka, tajā parādījušies daudzi jaunu autoru un ilustratoru vārdi: "2008.gads paliks atmiņā kā virsotne."

Ilustrēta grāmata kā tēls un objekts

Mākslas zinātniece, LU Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātes Skolotāju izglītības nodaļas lektore **Austra Avotiņa** vērtēja 2008.gadā izdoto ilustrēto bērnu grāmatu vizuālo kvalitāti, piedāvājot klausītājiem savdabīgu, mākslas filozofijā sakņotu, skatījumu.

Lektore uzsvēra, ka bērnu grāmatās ilustrācijām nekad nav sekundāra nozīme, jo "tās ir kā durvis uz

IBBY Nīderlandes nodaļas prezidente T. Frolanda-Leba atklāj bērnu grāmatu izstādi "Holandes drukas gardumi"

Holandes bērnu rakstniekiem, daudzu literāru balvu ieguvējs. Latviešu valodā līdz šim bija lasāmi tikai trīs Ž. Frīnsa stāsti, taču tagad izdevniecībā "Liels un mazs" iznākusi, Ineses Paklones tulkotā 37 stāstu izlase šo robu aizpildīs. *"Tā ir ļoti interesanta sajūta — kad tu pats esi sarakstījis grāmatu, bet nevari to izlasīt,"* jokoja Ž. Frīnss. Autors iepazīstināja klausītājus ar savas grāmatas galveno varoni skolotāju Jāpu — kādas skolas trešās klases jauno audzinātāju. Mazpamazām kļuva skaidrs, ka savādā, ekscentriskā, taču dzīvesgudrā, cilvēcīgā un sirsnīgā skolotāja prototips stāv klausītāju priekšā — Ž. Frīnss atzina, ka darba sižeta pamatā ir viņa paša pedagoga darba gaitās piedzīvotais. Vistrāpīgāk grāmatas galveno varoni raksturojusi rakstniece, grāmatas redaktore Inese Zandere: *"Latvijā skolotājs Jāps var šķist divkārt trak, gandrīz neiespējams, jo Latvijā vīrietis — sākumskolas pedagogs ir retums ne tikai literatūrā, bet pirmkārt jau skolā. Turpinoties negatīvajai padomju laika tradīcijai, šis darbs tiek uzskatīts par slikti atalgotu un vīrietim apkaunojošu sieviešu profesiju. Un tas ir ne vien muļķīgi, bet ļoti skumji, jo nošķiebj uz vienu pusi arī bērnu priekšstatus par pasaules kārtību. Jāps, kas stāsta bērniem par savu mazo bēbīti un ved viņu līdz uz skolu, māca no sirds raudāt par nomirušajiem, mācot daļskaitļus, cep pankūkas, atbalsta mīlestību un kopā ar klasi peld baseinā, ir vienkārši lielisks vīrietis."*

Ž. Frīnss runāja arī par to, cik svarīgi ir bērniem lasīt priekšā skaļi: *"Ja jūs teiksiet — izlasiet šo grāmatu, tā ir ļoti laba, — to izlasīs labi, ja četri vai pieci bērni. Ja pastāstīsiet tās saturu — izlasīs vairāki. Bet ja nolasīsiet priekšā kādu nodaļu — grāmatu izlasīs pusklase, turklāt pēc tam, daloties sajūsmā, ieinteresēs atlikušo pusi."* Tomēr skaļi lasīt ir jāprot — ja bērni jūsu priekšālasījuma laikā aizmieg, tas ir rādītājs, ka lasāt slikti. Atraktīvā, humorpilnā stāstījumā Ž. Frīnss neklātienē iepazīstināja ar kādu savu draugu — skolotāju, kurš ļoti slikti lasa priekšā skaļi, toties, atšķirībā no paša Ž. Frīnsa, brīnišķīgi dzied, un atklāja viņu rasto problēmas risinājumu — kooperēšanās: kopš tā laika draugs nācis uz Ž. Frīnsa klasi ar ģitāru, bet Ž. Frīnss pie kolēģa skolēniem — ar grāmatu rokās. Abu klašu skolēni bijuši laimīgi.

Nīderlandē valsts mērogā tiek organizētas sacensības, kurās bērni sacenšas skaļajā lasīšanā. Katru gadu tajās piedalās aptuveni 18 000 bērnu. Ž. Frīnss atzina, ka tas ir labs veids kā veicināt lasīšanu.

Ilgu laiku rakstīšana Ž. Frīnsam bija tikai hobijs, taču kopš 1992. gada viņš nododas vienīgi literāram darbam, vienlaikus bieži viesojoties skolās. Arī tas, ka Ž. Frīnsam pašam ir bērni un mazbērni, kalpo kā stimulants rakstīt.

IBBY Nīderlandes nodaļas prezidente **T. Frolanda-Leba** pasākuma noslēgumā atklāja bērnu grāmatu ilustrāciju izstādi "Holandes drukas gardumi". Nīderlandes bērnu grāmatu ilustrācijas viņa salīdzināja ar Holandes saldumu kolekciju līdzatvestā lielā stikla saldumu traukā (no kura pēcāk tika cienāti visi konferences dalībnieki) — katrai konfektei sava forma, tekstūra, krāsa, garša. Un — ikviens grib tos pagaršot!

Konferences laiks svinīgajā atmosfērā aizritēja strauji. Pavisam nemanāmi tuvojās tās izskaņa, tādēļ mazāk laika atlika gadskārtējam bērnu bibliotēku darba iztirzājumam. Īsu ieskatu bērnu bibliotēku veiksmeš 2008. gadā sniedza BLC darbinieces **Iveta Krūmiņa, Sarmīte Galsa un Ilze Čilipāne**. Vislielākais prieks par to, ka, pateicoties jaunajai lasīšanas veicināšanas programmai "Pirmā tikšanās ar bibliotēku", 2008. gadā pārliecināti bērnu bibliotēkās ir ienācis pirmsskolas vecuma lasītājs. Jārūpējas vien, lai piedāvājums mazajiem lasītājiem bibliotēkās neapsīktu.

BLC vadītāja S. Tretjakova un viesi no Nīderlandes sarunās pie kafijas tases

Bērnu bibliotēkas 2008. gadā pastiprināti pievērsušās darbam ar krājumu, daudzviet tapušas krājumu atbilstības koncepcijas. Bibliotēku plauktus bērniem par lielu prieku arvien kuplākā skaitā papildinājuši modernie informācijas nesēji — lasāmatmiņas kompaktdiski (CD-ROM) un ciparvideodiski (DVD). Krājumu komplektēšanā arvien vairāk jūtams sabiedrības atbalsts — palielinājies grāmatu ziedojumu un dāvinājumu skaits. Tas nozīmē, ka arī galvenajam darbam, ko veic bibliotēku darbinieki — lasīšanas popularizēšanai sabiedrībā — ir bijuši panākumi.

(Marlēnas Krasovskas foto)

¹ 2008. gadā iznākušas 244 grāmatas bērniem: 185 daiļliteratūras izdevumi (no tiem 79 — latviešu oriģinālliteratūra) un 59 populārzinātniski izdevumi (pēc LNB Bibliogrāfijas institūta sagatavotā Latvijas izdevējdarbības statistikas materiālu krājuma "Latvijas prese"). Tā kā Latvijā ne visas izdevniecības respektē valsts statistikas standartus izdevējdarbības jomā (piemēram, apgāds "Zvaigzne ABC" noteikumus izdevumu izlaides ziņu uzrādīšanai paredzēto pozīciju "izdošanas datējums" ignorē), turklāt atsevišķi 2009. gadā iznākušie izdevumi ir datēti ar 2008. gadu, radusies neliela neprecizitāte. (Aut. piez.)